

Araştırma Makalesi/ Research Article

Hemşirelik Öğrencilerinde Algılanan Stres, Stresle Başetme ve Merhamet Yorgunluğu

Perceived Stress, Coping with Stress and Compassion Fatigue in Nursing Students

Mahmut Evli ¹ 

¹Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü Ruh Sağlığı ve Hemşireliği Ana Bilim Dalı, Kayseri, TÜRKİYE

Geliş tarihi/ Date of receipt: 03/03/2022

Kabul tarihi/ Date of acceptance: 21/11/2022

© Ordu University Faculty of Health Sciences, Department of Nursing, Türkiye, Published online: 01/09/2023

ÖZ

Amaç: Bu çalışmada hemşirelik öğrencilerinde algılanan stres, stresle başetme ve merhamet yorgunluğunun ilişki ve etkileşim düzeylerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Yöntem: Tanımlayıcı ve ilişki arayıcı tipteki çalışmaya 206 hemşirelik öğrencisi örnekleme dahil edilmiştir. Veriler online olarak hazırlanan "Kişisel Bilgi Formu", "Merhamet Yorgunluğu-Kısa Ölçek", "Stresle Başa Çıkma Ölçeği" ve "Algılanan Stres Ölçeği" ile toplanmıştır. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistiklerin (frekans, yüzde, ortalama, standart sapma) yanı sıra Spearman Korelasyon testi ve yapısal eşitlik modellemesi uygulanmıştır.

Bulgular: Katılımcıların %88.3'ü kadın ve yaş ortalaması 22.14±5.69 yıldır. Merhamet yorgunluğunun stresle başa çıkma ile negatif yönde, algılanan stresle pozitif yönde ilişkisi olduğu saptanmıştır. Kurulan yapısal eşitlik modeli veriler tarafından desteklenmektedir. Hemşirelik öğrencilerinin merhamet yorgunluk düzeyleri algılanan stres ve stresle başetme düzeylerinden etkilenmektedir (p<0.05). Ayrıca kurulan modellemede stresle başetme, merhamet yorgunluğu ile algılanan stres arasında aracı etkiye sahip değildir (p>0.05).

Sonuç: Sonuç olarak, bu bulgular doğrultusunda öğrencilerin merhamet yorgunluğu düzeyleri ve aracı etkiye sahip değişkenler üzerine çalışmaların yapılması önerilmektedir. Ayrıca stresle başetme becerilerinin artırılmasına yönelik eğitimlerin verilmesi hem stres hem de merhamet yorgunluk düzeyine olumlu etkilerinin olacağı düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Algılanan stres, hemşirelik öğrencisi, merhamet yorgunluğu, stresle başetme

ABSTRACT

Objective: In this study was aimed to reveal the relationship and interaction levels of perceived stress, coping with stress and compassion fatigue in nursing students.

Methods: 206 nursing students were included in the sample in this descriptive and relationship-seeking study. The data were collected with the "Personal Information Form", "Compassion Fatigue-Short Scale", "The Scale for Coping with Stress" and the "Perceived Stress Scale" prepared online. In the analysis of the data, the Spearman Correlation test and structural equality modeling were applied as well as descriptive statistics (frequency, percentage, mean, and standard deviation).

Results: 88.3% of the participants were female and the mean age was 22.14±5.69 years. Compassion fatigue was found to be negatively correlated with coping with stress and positively correlated with perceived stress. The established structural equation model is supported by the data. Nursing students' compassion fatigue levels are affected by perceived stress and coping with stress (p<0.05). In addition, in the established modeling, coping with stress does not have a mediating effect between compassion fatigue and perceived stress (p>0.05).

Conclusion: As a result, in line with these findings, it is recommended to conduct research on students' compassion fatigue levels and the variables that have a mediating effect. In addition, it is thought that providing trainings to increase the skills of coping with stress will have positive effects on both stress and compassion fatigue levels.

Keywords: Perceived stress, nursing student, compassion fatigue, coping with stress

ORCID IDs of the authors: ME: 0000-0002-5113-7619

Sorumlu yazar/Corresponding author: Dr. Öğr. Üyesi Mahmut Evli

Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü Ruh Sağlığı ve Hemşireliği Ana Bilim Dalı, Kayseri, TÜRKİYE

e-posta/e-mail: mahmutedvli38@gmail.com

Atf/Citation: Evli M. (2023). Hemşirelik öğrencilerinde algılanan stres, stresle başetme ve merhamet yorgunluğu. Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi, 6(2), 437-444. DOI:10.38108/ouhcd.1082241



Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Giriş

Hemşireliğin temel yapıtaşlarından olan merhamet, hemşirelerde diğerlerinin yerine davranma arzusu oluşturarak, harekete geçmelerini tetiklemektedir. Merhametli davranma eylemi empati, sempati ve acıma duygusundan bu yönüyle ayrılmaktadır. Diğerlerinin yaşadığı acıyı hafifletmek için motivasyon sağlayan merhamet, bazen olumsuz bir hale bürünerek merhamet yorgunluğuna dönüşmektedir (Pehlivan ve Güner, 2018). Bu dönüşümde hemşirelerin bakım verdikleri bireylere yönelik aşırı yardım etme arzusu sonucunda oluşan stres ve bu stresle uygun şekilde baş edememe etkin rol oynamaktadır (Yılmaz ve Üstün, 2018). Merhamet yorgunluğu “travmatik olaylardan acı çeken bireylere yardım etme ya da yardım etme arzusundan doğan sekonder travmatik stres tepkisidir” şeklinde tanımlanmaktadır (Figley, 1995). Bu durum hemşirelerin bakım verdikleri bireylere göstermiş oldukları merhameti kademeli olarak azaltmalarına neden olmaktadır (Sorenson ve ark., 2016). Hemşirelik bakımını olumsuz etkilemesine ek olarak, merhamet yorgunluğunun artması ile birlikte bireylerde bilişsel, duygusal, davranışsal, spiritüel alanlar gibi pek çok alanda olumsuz sonuçlar ortaya çıkmaktadır (Yılmaz ve Üstün, 2018).

Türkiye İstatistik Kurumu (2013) nüfus projeksiyonlarına göre, nüfusun giderek yaşlanma eğiliminde olması, kronik hastalıkların önemli bir sorun haline gelmesi (WHO, 2018), hastaların daha iyi bakım alma istekliliğinin bulunması ve hastanede kalma sürelerinin kısalması ile birlikte maliyetlerin azaltılmasının gerekliliği hemşirelere olan ihtiyacın arttığını göstermektedir. Temel görevi diğer insanlara bakım vermek olan hemşireler, rollerini yerine getirirken aşırı çaba ve dikkat sarf etmektedir. Buna bağlı olarak bedensel ve zihinsel yorgunluk yaşamaktadır (İnce, 2008). Ek olarak yetersiz işe alım, ağır iş yükü, çalışan hemşirelerin yaş ortalamasının artması ve hemşirelik kaynaklarının etkisiz kullanılması, bu krizi daha da derinleştirmektedir (Març ve ark., 2019). Bu tip durumlar algılanan stresi artırmakta ve başetme ile ilgili problemlere neden olabilmektedir. Bu genel bir sorundur ve hemşirelik öğrencileri için de geçerlidir. Hemşirelik öğrencilerinin stres yaşamasına neden olan akademik başarısızlık (Roos ve ark., 2016), klinik ortamdan beklentiler ile yaşanan deneyimler arasındaki uçurum (Ashghali ve ark., 2017) ve danışman ve öğretim elemanlarından alınan desteğin yetersiz olduğuna yönelik algı (Ten Hoeve ve ark., 2017) gibi durumlar eğitim sırasında

ya da klinik uygulama alanlarında ortaya çıkarak yıpranmaya neden olabilir. Üçüncü ve dördüncü sınıf hemşirelik öğrencileri daha çok klinik odaklı uygulamaya yönelik eğitim aldıkları için stresli iş yeri ve gerçek hayattaki travmatik durumlara daha çok maruz kalırlar (Valero-Chillerón ve ark., 2019). Bu maruziyet ve yıpranma sonucunda hemşirelik öğrencilerinde merhamet yorgunluğu ortaya çıkmakta ve bu durum stresle başetme ile ilgili problemlerden kaynaklanabilmektedir (Cao ve ark., 2021). Ancak klinik alanlarda uygulama yapan hemşirelik öğrencileri ile yapılan önceki çalışmaların genellikle stres (Admi ve ark., 2018), klinik ortamdan memnuniyet (Woo ve Li, 2020) ve tükenmişlik sendromu (Valero-Chillerón ve ark., 2019) gibi konulara odaklandığı görülmektedir. Hemşirelik öğrencilerinde merhamet yorgunluğuna yönelik bir problem olduğu görülürken, bu alanda yapılan çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir (Cao ve ark., 2021; Çingöl ve ark., 2018; Özdelikara ve Babur, 2020). Bu nedenle, klinik uygulamalarda hemşirelik öğrencilerinde merhamet yorgunluğuna neden olabilecek spesifik mekanizmaların ortaya çıkarılması önemlidir. Hemşirelik öğrencilerinde baş etme becerilerinin merhamet yorgunluğuna olan etkileri incelenmiş olsa bile, merhamet yorgunluğunun stresle olan direkt ilişkisine bakılmamış ve baş etme becerilerinin arabuluculuk etkisinin incelenmesi tavsiye edilmiştir (Cao ve ark., 2021). Bu spesifik mekanizmaların ortaya çıkarılması ile birlikte hemşirelik öğrencilerini klinik uygulamalar sırasında merhamet yorgunluğuna karşı korumak ve sağlıklı bir hemşirelik işgücü oluşturmak için stratejiler geliştirilmesinde fayda sağlayacağı düşünülmektedir (Cao ve ark., 2021). Bu nedenle, bu çalışmada hemşirelik öğrencilerinde merhamet yorgunluğu, algılanan stres ve stresle başetmenin ilişki ve etkileşim düzeylerinin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

Araştırma Soruları

- Hemşirelik öğrencilerinde merhamet yorgunluğu, algılanan stres ve stresle baş etme arasında ilişki var mıdır?
- Hemşirelik öğrencilerinde merhamet yorgunluğu, algılanan stresten etkilenmiş midir?
- Hemşirelik öğrencilerinde merhamet yorgunluğu, stresle baş etmeden etkilenmiş midir?
- Hemşirelik öğrencilerinde merhamet yorgunluğu ve algılanan stres arasındaki ilişkide stresle baş etmenin aracı rolü var mıdır?

Yöntem

Araştırmanın tipi

Araştırma hemşirelik öğrencilerinde algılanan stres ve stresle baş etmenin merhamet yorgunluğu üzerine etkisini yapısal eşitlik modellemesi kurarak derinlemesine araştırmak amacı ile tanımlayıcı ilişkisel olarak yapılmıştır.

Araştırmanın yapıldığı yer ve özellikler

Araştırma İç Anadolu Bölgesi'nde bir devlet üniversitesinin Sağlık Bilimleri Fakültesi'nde yapılmıştır. Fakültenin birinci sınıfında 203, ikinci sınıfta 225, üçüncü sınıfta 221 ve dördüncü sınıfta 223 öğrenci olmak üzere toplam 886 öğrenci öğrenim görmektedir.

Araştırmanın evreni ve örnekleme

Araştırmanın evrenini 2021-2022 eğitim döneminde Sağlık Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören ve klinik uygulama yapan dördüncü sınıf hemşirelik öğrencileri oluşturmuştur. Birinci, ikinci ve üçüncü sınıflar, klinik uygulamalarının sınırlı olması nedeniyle araştırmanın örnekleme dahil edilmemiştir. Yapısal eşitlik modellemesinde örneklem sayısı hakkında net bir fikir birliği yoktur (Andrew ve ark., 2011; Kline 2011). Araştırmanın örneklemini literatürün önerisi doğrultusunda modeldeki değişken sayısının 10-20 katı arasında olmasına ve 200'den az olmamasına (Gürbüz ve Şahin, 2018; Kline 2011) dikkat edilerek ve kayıp veriler dikkate alınarak 206 öğrenci oluşturmuştur.

Araştırmaya dahil edilme kriterleri

Çalışmaya, 18 yaş ve üzeri, dördüncü sınıf hemşirelik eğitimi alan ve bilgilendirilmiş gönüllü olur formunu (BGOF) onaylayan, bireyler alınmıştır.

Veri toplama araçları

Veriler "Kişisel Bilgi Formu", "Merhamet Yorgunluğu-Kısa Ölçek", "Stresle Başa Çıkma Ölçeği" ve "Algılanan Stres Ölçeği" ile COVID-19 salgını nedeniyle online olarak toplanmıştır.

Kişisel bilgi formu

Araştırmacı tarafından literatüre (Özdelikara ve Babur, 2020) dayanarak hazırlanan bu formda bireylerin yaşı, cinsiyeti, eğitim durumu ve meslek ile ilgili toplam 8 soru yer almaktadır.

Merhamet yorgunluğu-kısa ölçek

Ölçek Adams ve arkadaşları (2006) tarafından geliştirilmiştir. Türkçe geçerlik ve güvenilirlik uyarlaması Dinç ve Ekinci (2019) tarafından yapılmıştır. Özbildirime dayalı olan ölçek,

bireylerin merhamet yorgunluğuna yönelik tecrübelerini değerlendirmektedir. 10'lu likert tipinde ve 13 maddeden oluşan ölçekten en düşük 13, en yüksek 130 puan alınmaktadır. İkincil travma ve mesleki tükenmişlik olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır. Kesme noktası olmayan ölçekten alınan puanların artışı tecrübe edilen merhamet yorgunluk seviyesinin arttığını göstermektedir. Ölçeğin Cronbach α katsayısı toplam için 0.87'dir (Dinç ve Ekinci, 2019). Çalışmamızda bu değer 0.92 olarak belirlenmiştir.

Stresle başa çıkma ölçeği

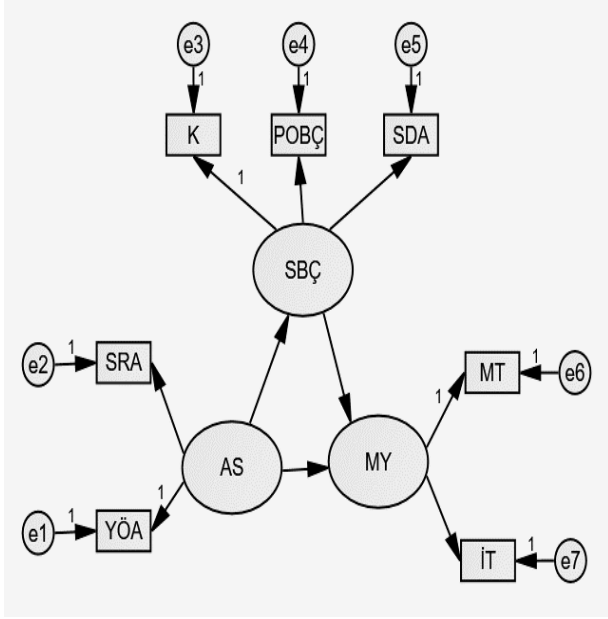
Ölçek Türküm (2002) tarafından geliştirilmiştir. Beşli likert tipinde olan ölçek 23 maddeden ve kaçınma, problem odaklı başa çıkma ve sosyal destek arama olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Üç madde (10,17 ve 20. Maddeler) ters kodlanmaktadır. Ölçekten 23-115 arasında puan alınabilmektedir. Ölçeğin toplamı için Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı 0.78'dir (Türküm, 2002). Bu çalışma da Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı 0.83 olarak saptanmıştır.

Algılanan stres ölçeği-10

Cohen, Kamarck ve Mermelstein (1983) tarafından toplam 14 madde olarak geliştirilen ölçeğin Türkçe uyarlaması Eskin ve arkadaşları (2013) tarafından ASÖ-14, ASÖ-10 ve ASÖ-4 olmak üzere üç ayrı formatta yapılmıştır. Bu çalışmada ASÖ-10 formatı kullanılmıştır. Ölçek bireylerin yaşamındaki çeşitli durumların oluşturduğu stres algısını ölçmektedir. 5'li Likert tipinde olan ASÖ-10 ölçeğinde 4 madde tersten kodlanmaktadır. Ölçek stres/rahatsızlık algısı ve yetersiz özyeterlilik algısı olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır. ASÖ-10'nun puanları 0 ile 40 arasında değişmekte ve alınan yüksek puan kişinin stres algısının yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin toplamı için Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı 0.82'dir (Eskin ve ark., 2013). Çalışmamızda bu değer 0.85 olarak belirlenmiştir.

Verilerin istatistiksel analizi

Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistikler, normal dağılım için Shapiro-Wilk, korelasyon için Spearman testi yapılmıştır. Kurulan yapısal eşitlik modellemesinin uygunluğu için CMIN/df, GFI, AGFI ve CFI endekslerine bakılmıştır (Gürbüz ve Şahin, 2018; Kline 2011). Karşılaştırmalarda $p < 0.05$ değeri istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.



Şekil 1. Hipotez model (*AS: Algılanan Stres; SRA: Stres/rahatsızlık Algısı; YÖA: Yetersiz Özyeterlilik Algısı; SBC: Stresle Başa Çıkma; K: Kaçınma; POBÇ: Problem Odaklı Başa Çıkma; SDA: Sosyal Destek Arama; MY: Merhamet Yorgunluğu; MT: Mesleki Tükenme; İT: İkincil Travma)

Bulgular

Çalışmamıza katılan gönüllülerin %88.3'ü kadın ve yaş ortalaması 22.14±5.69 yıldır. Ayrıca %60.2'si hemşirelik mesleğini isteyerek tercih ettiğini, %69.4'ü hemşirelik mesleğini seçmekten memnun olduğunu, %65.5'i bakım verdiği hastasının durumundan orta derecede etkilendiğini, %91.3'ü stresli durumlarda zorlanma yaşadığını, %66.5'i mevcut yaşantısının beklentilerini karşılamadığını belirtmiştir.

Tablo 1'de hemşirelik öğrencilerinin ölçkelere ait puan ortalamaları ve çoklu korelasyon analiz değerleri verilmiştir. Çalışmamıza katılan gönüllülerin merhamet yorgunluğu puan ortalamalarının ortalamasının altında olduğu, ancak stresle başa çıkma ve algılanan stres puan ortalamalarının ölçek puan ortalamasından yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca merhamet yorgunluğunun stresle başa çıkma ile negatif yönde zayıf düzeyde ($r(206)=-.208$, $p<0.01$), algılanan stresle pozitif yönde zayıf düzeyde ($r(206)=.377$, $p<0.01$) ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkisi olduğu saptanmıştır. Stresle başa çıkma ile algılanan stres arasında ise negatif yönde çok zayıf düzeyde ($r(206)=-.186$, $p<0.01$) ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki belirlenmiştir.

Tablo 1. Hemşirelik öğrencilerinde yaşları ve ölçkelere ait ortalamaya, standart sapma, min-max ve korelasyon değerleri

Değişkenler	$X \pm SS$	Min-Max	1.	2.	3.	4.
MY	54.12±23.59	13-130	-			
SBC	84.72±12.25	35-108	-.208**	-		
AS	31.71±6.96	12-40	.377**	-.186**	-	
Age	22.14±5.69	20-25	.169**	-.267**	.081	-

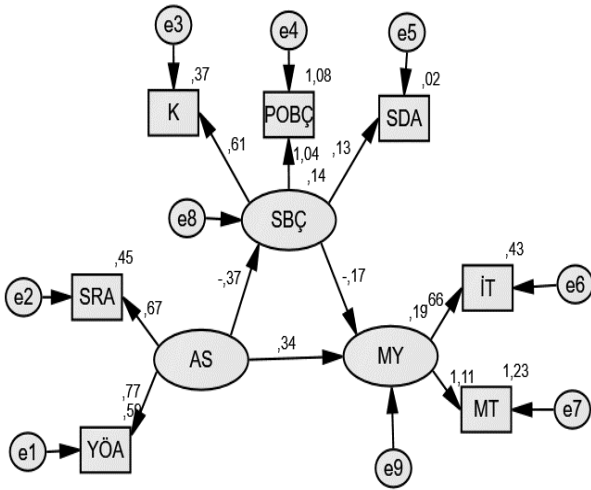
Pearson (** $p<.01$, * $p<.05$); *AS: Algılanan Stres; SBC: Stresle Başa Çıkma; MY: Merhamet Yorgunluğu

Yapısal eşitlik model analizlerine ilişkin bulgular

Bu bölümde stresle başa çıkma ve alt faktörler ile algılanan stres ve alt faktörlerinin merhamet yorgunluğu üzerine etkisini ortaya çıkarmak için yapısal eşitlik model analizleri yapılmıştır.

Kurulan ilk yapısal eşitlik modelinin test sonuçları Chi-square=27,259; Degrees of freedom(df)=11; $p=0.004$ olarak belirlenmiştir. Kurulan modelin doymuş bir model olduğu ($df>0$), ancak $p<0.05$ olması nedeniyle bazı endeks

değerlerinin modeli destekleyip desteklemediğine bakmak gerekmektedir. Model uyum indeks değerlerine bakıldığında CMIN/df=2.47, RMSEA=0.085, GFI=0.96, AGFI=0.91, CFI=0.96 olduğu görülmüştür. Bu değerler verilerin modeli desteklediği ve uyum indekslerinin kabul edilebilir olduğunu göstermektedir (Gürbüz ve Şahin, 2018; Kline 2011). Kurulan modelin standartlaştırılmış parametreleri Şekil 1'de sunulmaktadır. Her değişkenin merhamet yorgunluğu üzerindeki etkisi Tablo 2 ve 3'te özetlenmiştir.



Şekil 2. Algılanan stres, stresle başa çıkma ve merhamet yorgunluğu arasında kurulan yapısal eşitlik modellemesi (*AS: Algılanan Stres; SRA: Stres/rahatsızlık Algısı; YÖA: Yetersiz Özyeterlilik Algısı; SBC: Stresle Başa Çıkma; K: Kaçınma; POBÇ: Problem Odaklı Başa Çıkma; SDA: Sosyal Destek Arama; MY: Merhamet Yorgunluğu; MT: Mesleki Tükenme; İT: İkincil Travma)

Tablo 2. Modele ait regresyon ağırlıkları, standardize regresyon ağırlıkları ve kareli çoklu korelasyonları

Değişkenler	Estimate		S.E.	t	P
	Unstandardized β	Standardized β			
SBC <--- AS	-0.564	-0.370	0.0188	-3.006	0.003
MY <--- SBC	-0.329	-0.165	0.144	-2.286	0.022
MY <--- AS	1.044	0.345	0.350	2.986	0.003
SMC					
SBC	0.137				
MY	0.188				

*AS: Algılanan Stres; SBC: Stresle Başa Çıkma; MY: Merhamet Yorgunluğu; S.E.:Standard Error; SMC: Squared Multiple Correlations

Bununla birlikte stresle başa çıkma düzeyindeki bir birimlik artış merhamet yorgunluğu düzeyinde 0.329 birimlik bir azalmayla sonuçlanmaktadır. Benzer şekilde algılanan stresteki bir standart sapmalılık değişim stresle başa çıkmada 0.370'lik, merhamet yorgunluğunda 0.165'lik bir standart sapmaya neden olmaktadır. Ek olarak hemşirelik öğrencilerinde stresle başa çıkmadaki bir standart sapmalılık değişim merhamet yorgunluğunda 0.345'lik bir standart sapma oluşturmaktadır. Ayrıca stresle başa çıkmadaki değişimlerin %13.7'sinin, merhamet yorgunluğundaki değişimlerin de %18.8'inin bu model tarafından açıklandığı görülmektedir (Tablo 2).

Algılanan stresin, merhamet yorgunluğu (etki değeri=0.34; $p<0.01$) üzerinde önemli ve

Şekil 1 ve Tablo 2'de hemşirelik öğrencilerinde algılanan stres ve stresle başa çıkmanın merhamet yorgunluğunu ne kadar yordadığını belirlemek üzere kurulmuş yapısal eşitlik model analiz sonuçları görülmektedir. Hemşirelik öğrencilerinde algılanan stresin stresle başa çıkma ve merhamet yorgunluğunu etkilediği ve bu etkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir ($p<0.01$). Ayrıca stresle başa çıkmanın merhamet yorgunluğu üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$). Tablo 2'ye göre hemşirelik öğrencilerinin algılanan stres düzeylerindeki bir birimlik artış stresle başa çıkma düzeyinde 0.564 azalışa, merhamet yorgunluğu düzeylerinde ise 1.044 birimlik bir artışa neden olmaktadır.

istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir. Ayrıca stresle başa çıkmanın merhamet yorgunluğu üzerine direkt (etki değeri=0.16) etkisinin olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$). Son olarak algılanan stres ile merhamet yorgunluğu arasında stresle başa çıkmanın mediatör etkisinin olmadığı saptanmıştır ($p>0.05$) (Tablo 3).

Tartışma

Hemşirelerde olduğu gibi hemşirelik öğrencilerinin de merhamet yorgunluğuna yatkınlığın olduğu ve öğrencilerin farklı nedenlerden dolayı stresli ve travmatik durumlara maruz kaldığı bilinmektedir (Admi ve ark., 2018; Cao ve ark., 2021; Valero-Chillerón ve ark., 2019).

Tablo 3. Merhamet yorgunluğu üzerine doğrudan ve dolaylı etkilerin standart tahminleri

		Bias-adjusted 95% (Confidence interval)	
		AS	SBC
Doğrudan Etki	SBC	-0.370 (0-0.558/-0.059)*	-
	MY	0.345 (0.030/0.571)**	-0.165 (-0.311/0.025)*
Dolaylı Etki	SBC	-	-
	MY	0.061 (-0.003/0.158)	-

*AS: Algılanan Stres; SBC: Stresle Başa Çıkma; MY: Merhamet Yorgunluğu; * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

Bu durum hemşirelik öğrencilerinin daha fazla stres ve strese bağlı sağlık sorunları yaşamalarına neden olmaktadır (Bartlett ve ark., 2016; Gibbons ve ark., 2011). Hemşirelik öğrencilerinde strese bağlı sorunların yaşanmaması ya da etkisinin azaltılmasında stresle olumlu baş etme becerilerinin önemli bir yeri olduğu vurgulanmaktadır (Cao ve ark., 2021; Gibbons ve ark., 2011). Nitekim baş etme becerilerinin genel sağlık ve refahla yakından ilişkili olduğu ve algılanan stres ve merhamet yorgunluğu ile negatif ilişkili olduğu bildirilmektedir (Figley, 1995; Gibbons ve ark., 2011; Valero-Chillerón ve ark., 2019). Ayrıca algılanan stres düzeyi ile merhamet yorgunluğu arasında pozitif bir ilişki olduğu vurgulanmaktadır (Ruiz-Fernández ve ark., 2020). Literatürle uyumlu olarak çalışmamızda da merhamet yorgunluğu ve algılanan stres arasında pozitif ilişki varken her iki değişkenin ise baş etme becerileri ile negatif ilişkili olduğu görülmektedir (Tablo 1). Bu durum hemşirelik öğrencilerinde stres düzeyi artıka merhamet yorgunluk düzeylerinin de artacağını göstermektedir. Ayrıca hemşirelik öğrencilerinin fonksiyonel baş etme becerilerini kullanmaları durumunda ise hem merhamet yorgunluğunun hem algılanan stres düzeylerinin azalacağı şeklinde yorumlanabilir.

Çalışmamızda hemşirelik öğrencilerinde algılanan stresin (etki değeri=0.34) ve stresle baş etmenin (etki değeri=0.16) merhamet yorgunluğunu yordayıcı bir etkisi olduğu görülmektedir ($p < 0.05$), ancak algılanan stres ile merhamet yorgunluğu arasında stresle baş etmenin mediatör etkisinin olmadığı belirlenmiştir ($p > 0.05$) (Tablo 2, Tablo 3). Cao ve arkadaşlarının (2021) yaptıkları çalışmada da stresle baş etmenin merhamet yorgunluğunu yordayıcı etkisinin olduğu bildirilmiştir. Ayrıca fonksiyonel baş etme becerilerinin merhamet yorgunluk düzeyinin azaltılmasına katkı sağladığı, fonksiyonel olmayan baş etme becerilerinin ise merhamet yorgunluğu üzerinde olumsuz etkisinin olduğu vurgulanmaktadır (Cao ve ark., 2021). Nitekim merhamet yorgunluğunun sempati ve

empati yeteneğinde azalma, işten zevk alma veya tatmin duygusunda azalma, işe devamsızlıkta artış ve hasta bakımında karar verme ve bakım kalitesinde bozulma ile karakterize bir durum olduğu bildirilmektedir (Mathieu, 2007). Merhamet yorgunluğunun algılanan stresten olumsuz etkilenmesi, tahmin edilebilir bir sonuçtur. Çünkü merhamet yorgunluğu terimi, travmanın kendisine maruz kalmaktan ziyade travmatize olmuş bir bireye maruz kalmaktan kaynaklanan stres fenomeni olarak tanımlanmakta (Figley, 1995) ve stresin merhamet yorgunluğunu olumsuz etkilediği bildirilmektedir (Whitebird ve ark., 2013). Bakım vericilerin başkalarının duygusal acıları veya fiziksel sıkıntılarıyla aşırı derecede meşgul olmaları gerilim ve ikincil bir travmatik strese neden olabilir. Buradaki stresin temel kaynağı duygusal destek eksikliği ve stres yaratan olaylarla baş etme zorluğu ile ilişkilidir (Peterson ve ark., 2010). Bu durum tükenmişlikle birleştiğinde, baş etme becerilerinin yetersizliğine bağlı olarak fiziksel ve zihinsel bitkinlik nedeniyle stresin artması ile birlikte merhamet yorgunluğuna sebebiyet vermiş olabilir. Nitekim Sharp Donahoo ve arkadaşlarının (2018) yaptıkları bir çalışmada alternatif fonksiyonel baş etme beceri eğitimlerinin stres ve merhamet yorgunluğu üzerine olumlu etkisinin olduğu bildirilmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak hemşirelik mesleğinin vazgeçilmezi olan merhamet duygusu aşırı derecede içselleştirildiği zaman acı çeken veya travma yaşayan başka bir bireye yardım etmekten kaynaklanan bir stres tepkisine dönüşmekte ve bu durum bireyin mevcut baş etme kapasitesinin üzerine çıktığında merhamet yorgunluğuna dönüşebilmektedir. Bu nedenle merhamet yorgunluğunu tetikleyen ve etkisini azaltan değişkenlerin araştırılması önemlidir. Bu nedenle yapılan bu çalışmada merhamet yorgunluğunun algılanan stres ve stresle baş etme ile yakından ilişkili olduğu ve algılanan stresten olumsuz

etkilendiği belirlenmiştir. Ayrıca bireylerin fonksiyonel başetme düzeyleri artıkça merhamet yorgunluk düzeyleri azalmaktadır. Bu bağlamda bireyleri hem merhamet yorgunluğunun hem de stresin olumsuz etkilerinden korumak amacıyla bilişsel, duygusal, davranışsal, spiritüel alanlara yönelik fonksiyonel başetme becerilerinin kazandırılması önem arz etmektedir. Ayrıca merhamet yorgunluğuna etki eden farklı değişkenlerin, daha farklı ve daha geniş örneklem gruplarında araştırılması önerilmektedir.

Çalışmanın Sınırlılıkları

Çalışmaya katılan öğrencilere COVID-19 salgının ortaya çıkması nedeniyle veri formlarının online olarak ulaştırılması çalışmanın sınırlılığdır.

Araştırmanın Etik Yönü/ Ethics Committee

Approval: Koronavirüs salgını ile ilgili mevcut durumun tam olarak belli olmaması nedeniyle veri toplamak için oluşturulan Google Form'lar öğrencilere WhatsApp grupları üzerinden ulaştırılmış ve Google Form'a "Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu" konulmuş ve gönüllülük olur sekmesi zorunlu kılınmıştır. Ayrıca Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurul'undan onay (Onay no:416; Onay Tarihi: 26.10.2021) ve ilgili fakülteden kurum izni alınmıştır.

Hakem/Peer-review: Dış hakem değerlendirmesi.

Yazar Katkısı/Author Contributions: Fikir/kavram, Tasarım, Veri toplama ve/veya Veri İşleme, Analiz ve/veya Yorum, Kaynak tarama, Makalenin Yazımı, Eleştirel inceleme: ME.

Çıkar çatışması/Conflict of interest: Araştırmacılar herhangi bir çıkar çatışması belirtmemişlerdir.

Finansal Destek/Financial Disclosure: Bu araştırma için finansal destek alınmamıştır.

Çalışma Literatüre Ne Kattı?

- Geleceğin hemşireleri, şimdinin ise hemşirelik öğrencisi olan intörn hemşirelerde algılanan stresin başetme becerileri ve merhamet yorgunluğu ile ilişkili görülmüştür.
- Ayrıca hem algılanan stresin hem de başetme becerilerinin merhamet yorgunluğunu etkilemesinin yanında başetme becerilerinin bu etkileşimde aracı olduğu belirlenmiştir.
- Bu durum Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği ders müfredatında yapılacak iyileştirmelerin, bireylerin hem stres ve başetme hem de merhamet yorgunluğuna yönelik olumlu yansımalarının olacağını düşündürmektedir.

Kaynaklar

- Adams RE, Boscarino JA, Figley CR. (2006). Compassion fatigue and psychological distress among social workers: A validation study. *American Journal of Orthopsychiatry*, 76(1), 103-108. <https://doi.org/10.1037/0002-9432.76.1.103>
- Admi H, Moshe-Eilon Y, Sharon D, Mann M. (2018). Nursing students' stress and satisfaction in clinical practice along different stages: A cross-sectional study. *Nurse Education Today*, 68, 86-92. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2018.05.027>
- Andrew DPS, Pedersen PM, McEvoy CD. (2011). *Research Methods in Sport Management*. Champaign: Human Kinetics, 203-207.
- Ashghali FM, Ghaffari F, Oskouie F, Zagheri TM. (2017). Attrition among Iranian nursing students: A qualitative study. *Nurse Education in Practice*, 22, 98-104. <https://doi.org/10.1016/j.nepr.2017.01.002>
- Bartlett ML, Taylor H, Nelson JD. (2016). Comparison of mental health characteristics and stress between baccalaureate nursing students and non-nursing students. *Journal of Nursing Education*, 55(2), 87-90. <https://doi.org/10.3928/01484834-20160114-05>
- Cao X, Wang L, Wei S, Li J. (2021). Prevalence and predictors for compassion fatigue and compassion satisfaction in nursing students during clinical placement. *Nurse Education in Practice* 2021;51(4):102999. <https://doi.org/10.1016/j.nepr.2021.102999>
- Cohen S, Kamarck T, Mermelstein R. (1983). A global measure of perceived stress. *Journal of Health and Social Behavior*, 24, 385-396.
- Çingöl N, Çelebi E, Zengin S, Karakaş M. (2018). Bir sağlık yüksekokulu hemşirelik bölümü öğrencilerinin merhamet düzeylerinin incelenmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 21(1), 61-67. <https://doi.org/10.5505/kpd.2018.65487>
- Diñç S, Ekinci M. (2019). Merhamet yorgunluğu kısa ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması, geçerlilik ve güvenilirliği. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 11(Ek 1), 192-202. <https://doi.org/10.18863/pgy.590616>
- Eskin M, Harlak H, Demirkıran F, Dereboy Ç. (2013). Algılanan stres ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: Güvenirlik ve geçerlik analizi. *Yeni Symposium Journal*, 51(3), 132-140.
- Figley CR. (1995). *Compassion fatigue: Coping with secondary traumatic stress disorder in those who treat the traumatized*. Taylor and Francis Group, New York.
- Gibbons C, Dempster M, Moutray M. (2011). Stress, coping and satisfaction in nursing students. *Journal of Advanced Nursing*, 67(3), 621-632. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2010.05495.x>
- Gürbüz S, Şahin F. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: Felsefe-Yöntem-Analiz*. 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 322-342.

- İnce SB. (2008). Hemşire güvenliği: çalışma ortamı ve riskler. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, 24(3), 61-71.
- Kline RB. (2011). Principles and Practice of Structural Equation Modeling. New York: Guilford Press, 154-186.
- Marć M, Bartosiewicz A, Burzyńska J, Chmiel Z, Januszewicz P. (2019). A nursing shortage-a prospect of global and local policies. International Nursing Review, 66(1), 9-16. <https://doi.org/10.1111/inr.12473>.
- Mathieu F. (2007). Running on empty: Compassion fatigue in health professionals. Rehabilitaion Community Care Medicine, 4, 1-7.
- Özdelikara A, Babur S. (2020). Hemşirelik öğrencilerinin merhamet düzeyi ve empatik eğilim ilişkisi. Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 11(2), 342-349. <https://doi.org/10.31067/0.2020.271>
- Pehlivan T, Güner P. (2018). Compassion fatigue: The known and unknown. Journal of Psychiatric Nursing, 9(2), 129-134. <https://doi.org/10.14744/phd.2017.25582>
- Peterson J, Johnson MA, Halvorsen B, Apmann L, Chang P, Kershek S ve ark. (2010). What is it so stressful about caring for a dying patient? A qualitative study of nurses' experiences. International Journal of Palliative Nursing, 16, 181-187. <https://doi.org/10.12968/ijpn.2010.16.4.47784>.
- Roos E, Fichardt AE, MacKenzie MJ, Raubenheimer J. (2016). Attrition of undergraduate nursing students at selected South African universities. Curationis, 39(1), e1-e8. <https://doi.org/10.4102/curationis.v39i1.1558>
- Ruiz-Fernández MD, Ramos-Pichardo JD, Ibáñez-Masero O, Cabrera-Troya J, Carmona-Rega MI, Ortega-Galán ÁM. (2020). Compassion fatigue, burnout, compassion satisfaction and perceived stress in healthcare professionals during the COVID-19 health crisis in Spain. Journal of Clinical Nursing, 29(21-22), 4321-4330. <https://doi.org/10.1111/jocn.15469>
- Sharp Donahoo LM B, Garrett-Wright D. (2018). Addressing compassion, Siegrist n fatigue and stress of special education teachers and professional staff using mindfulness and prayer. The Journal of School Nursing, 34(6), 442-448. <https://doi.org/10.1177/1059840517725789>.
- Sorenson C, Bolick B, Wright K, Hamilton R. (2016). Understanding compassion fatigue in healthcare Nursing Scholarship, 48(5), 456-465. <https://doi.org/10.1111/jnu.12229>.
- Ten Hoeve Y, Castelein S, Jansen G, Roodbol P. (2017). Dreams and disappointments regarding nursing: Student nurses' reasons for attrition and retention. A qualitative study design. Nurse Education Today, 54, 28-36. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2017.04.013>.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2013). Nüfus projeksiyonları, 2013-2075. Erişim Tarihi: 22.09.2021, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Nufus-Projeksiyonlari-2013-2075-15844>.
- Türküm AS. (2002). Stresle başa çıkma ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2(8), 19-31.
- Valero-Chillerón MJ, González-Chordá VM, López-Peña N, Cervera-Gasch Á, Suárez-Alcázar MP, Mena-Tudela D. (2019). Burnout syndrome in nursing students: An observational study. Nurse Education Today, 76, 38-43. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2019.01.014>
- Whitebird RR, Asche SE, Thompson GL, Rossom R, Heinrich R. (2013). Stress, burnout, compassion fatigue, and mental health in hospice workers in Minnesota. Journal of Palliative Medicine, 16(12), 1534-1539. <https://doi.org/10.1089/jpm.2013.0202>.
- Woo MWJ, Li W. (2020). Nursing students' views and satisfaction of their clinical learning environment in Singapore. Nursing Open, 7(6), 1909-1919. <https://doi.org/10.1002/nop2.581>.
- WHO (World Health Organization). (2018). Türkiye hane halkı sağlık araştırması bulaşıcı olmayan hastalıkların risk faktörleri 2017. Erişim Tarihi: 22.09.2021, https://www.who.int/ncds/surveillance/steps/WHO_Turkey_Risk_Factors_A4_TR_19.06.2018.pdf
- Yılmaz G, Üstün B. (2018). Hemşirelerde profesyonel yaşam kalitesi: Merhamet memnuniyeti ve merhamet yorgunluğu. Journal of Psychiatric Nursing, 9(3), 205-211. <https://doi.org/10.14744/phd.2018.86648>